

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота спеціаліста з теми:

«Формування стилістичних умінь учнів початкових класів у процесі роботи над текстами різних типів»

Виконала: Комерзан Я.В.

Керівник: **Третяк Н.В.**, кандидат
філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ТЕКСТУ.....	10
1.1.Лінгвостилістичні засади навчання рідної мови на функціонально- стилістичній основі.....	10
1.2.Лінгвостилістичні особливості тексту.....	21
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ II. ОСНОВИ ГРАМАТИКО-СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ...43	43
2.1. Робота над стилістично диференційованою лексикою.....	43
2.2. Експериментальна перевірка стилістичних умінь учнів початкових класів у процесі аналізу і продукування текстів.....	73
Висновки до розділу 2.....	87
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність дипломного дослідження. За новим Державним стандартом початкової освіти НУШ школа має давати дитині різні вміння і компетентні навички. Головне її завдання – вже не забезпечення знаннями, бо вони дуже мінливі в сучасному світі. Нове завдання школи – навчити дітей, як знання і навички втілювати в життя. Звідси метою вивчення рідної мови в початковій школі передбачається комунікативно-діяльнісний метод навчання, який скерований на формування в учнів умінь висловлюватись у межах багатьох тем і всіх стильових різновидів мовлення, розуміння закономірностей функціонування багатств рідної мови, знання соціальних, ситуативних і контекстуальних правил, яких потрібно дотримуватись носіям української мови. Отож, ознайомлення молодших школярів з елементарними ознаками функціональних стилів, виражально-зображувальними засобами мови, закономірностями їх уживання в текстах різних типів і стилів є одним із першочергових і актуальних завдань у системі початкової мовної освіти.

В основу початкового курсу навчання мови покладено практичне ознайомлення учнів з елементарними відомостями про текст, його ознаками та будовою, типами й стилями мовлення, що дає можливість вивчати мовні одиниці на текстовому матеріалі, а також створює умови для формування у молодших школярів умінь сприймати, відтворювати і будувати власні стилістично диференційовані висловлювання в усній і письмовій формах, редагувати їх.

Необхідною складовою становлення й розвитку духовно багатой, соціально активної особистості, здатної плідно й творчо працювати в різноманітних галузях суспільної діяльності є оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання і впливу. А це, в свою чергу, неможливе без засвоєння вже в молодшому шкільному віці стилістичного багатства рідної мови, краси її зображально-виражальних засобів, умінь користуватися ними в різних комунікативних ситуаціях. Разом з тим, аналіз шкільних програм, підручників з

рідної мови для 1-4 класів свідчить, що спрямування початкового курсу мови в русло практичної стилістики ще не знайшло належної предметної реалізації.

Пропедевтичне засвоєння молодшими школярами виразально-зображувальних засобів української мови, ознайомлення з її стилістичним багатством, закономірностями функціонування мовних одиниць у текстах різних типів і стилів сприяють виробленню в учнів комунікативних умінь і навичок, підвищенню рівня їхньої мовленнєвої культури. І чим раніше учні усвідомлять залежність уживання емоційно-оцінних, експресивних засобів мови від адресата, мети і сфери спілкування, тим продуктивнішою буде їхня мовленнєва діяльність.

Важливе місце в роботі з формування основ функціональної стилістики належить системі граматики-стилістичних умінь у молодших школярів. Рівень розвитку мовленнєво-комунікативних умінь особистості, поряд із іншими завданнями початкової освіти, залежить від знань щодо особливостей використання нейтральних чи стилістично маркованих лексичних та граматичних мовних одиниць, уявлень про лінгвістичні та екстралінгвістичні ознаки текстів, умінь їх визначати та використовувати у практичній мовленнєвій діяльності, повно й ґрунтовно викладаючи думку, аналізувати й редагувати мовлення (А. М. Богущ, М. С. Вашуленко, Т. К. Донченко, Л. І. Мацько, М. І. Пентиліук, Г. П. Лещенко).

У методиці навчання української мови питання стилістики і культури мовлення молодших школярів розглядалися ще на початку ХХ ст. (Буслаєв Ф., Срезневський І., Ушинський К., Бунаков М. та ін.). В українській методиці зазначену проблему досліджували І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, М. Пентиліук, у російській методиці – М. Рождественський, Т. Ладиженська, М. Львов, Т. Чижова та ін. Чимало праць з означеної проблеми з'явилося і в наш час (Бадер В., Варзацька Л., Вашуленко М., Пономарьова К. та ін.).

Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблема формування культури мовлення школярів на сучасному етапі є надзвичайно актуальною.

Учені О.М.Біляєв, Л.О.Варзацька, М.С.Вашуленко, І.П.Гудзик, Т.К.Донченко, С.О.Караман, Т.В.Коршун, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк, О.Я.Савченко, М.В.Сокирко, О.Н.Хорошковська розробляючи шляхи оновлення змісту і структури системи мовної освіти, вважають, що вся робота з розвитку зв'язного мовлення має спиратися на понятійні знання учнів (лінгвістичні і мовленнєвознавчі), екстралінгвістичні (мета й умови спілкування, підпорядкованість їм мовних засобів) і операційні (правила і способи побудови тексту).

Науково-теоретичний аналіз сучасних досліджень дає підстави стверджувати, що більшість із них стосується питань навчання стилістики в основній і старшій школах (Гамрецький І., Кордун П., Кучеренко І., Лопушинський І., Марун М., Нікітіна А., Пентилюк М. та ін.), декілька досліджень присвячено вищій школі (Баранник Н., Каліш В., Попова О.). У працях з методики навчання мови й розвитку мовлення молодших школярів розглядаються лише окремі аспекти цієї проблеми: граматико-стилістичний аналіз як засіб розвитку мовлення, взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення на функціонально-стилістичній основі (Бадер В.), навчання будувати висловлювання різних типів на основі спостережень у природі (Міненко Л.), формування вмінь складати стилістично диференційовані тексти-описи (Собко В.), використовувати частини мови як функціонально-стилістичні засоби зв'язності тексту (Гац Н.), збагачення словника синонімами як засобом увиразнення мовлення (Пономарьова К.), вивчення граматичного матеріалу на засадах функціонально-комунікативного підходу (Петрук О.), перспективність і наступність формування стилістичних умінь в учнів початкових і 5 класів (Сугейко Л.).

Проте, незважаючи на загальне зростання інтересу вітчизняних науковців до питань мовленнєвого розвитку учнів і появу досліджень із проблем навчання мови й розвитку мовлення на функціонально-стилістичній основі, питання

формування стилістичних умінь у молодших школярів залишається недостатньо дослідженим.

Спостереження над навчальним процесом на уроках української мови, дають підстави стверджувати, що формуванню стилістичних умінь учнів початкових класів приділяється недостатня увага: епізодично розглядаються функції мовних засобів, їх роль у створенні жанрово-стильової своєрідності тексту; вчителями майже не використовуються такі прийоми, як стилістичний експеримент, редагування. Під час перевірки й аналізу творчих робіт учнів основна увага вчителів зосереджується на виправленні та поясненні орфографічних і пунктуаційних, іноді лексичних і граматичних помилок, робота над стилістичними помилками обмежується лише їх підкресленням і позначенням на полях. Більшість учителів початкових класів недостатньо володіє методикою роботи над текстами різних типів і стилів.

Таким чином, актуальність нашого дослідження зумовлена, *по-перше*, соціальною значущістю проблеми володіння мовою як засобом спілкування, пізнання і впливу, необхідністю подальшого вдосконалення методики навчання молодших школярів української мови; *по-друге*, важливістю і необхідністю поліпшення стилістичної грамотності учнів; *по-третє*, недостатньою розробленістю проблеми в теоретичному й практичному аспектах. З огляду на зазначене було обрано тему дипломної роботи – «*Формування стилістичних умінь учнів початкових класів у процесі роботи над текстами різних типів*».

Мета дослідження полягає у створенні обґрунтованої методики формування стилістичних умінь учнів початкових класів у процесі роботи над текстами різних типів на уроках української мови.

Відповідно до теми та мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. Визначити теоретичні засади процесу формування стилістичних умінь у молодших школярів на основі аналізу наукової літератури.

2. Проаналізувати програми і підручники з української мови для 3-4 класів щодо можливості ефективного формування стилістичних умінь учнів.

3. Вивчити й узагальнити стан проблеми у практиці навчання української мови в початкових класах.

4. Визначити зміст роботи з формування стилістичних умінь молодших школярів на уроках української мови.

5. Обґрунтувати принципи експериментальної методики та здійснити добір оптимальних методів і прийомів формування стилістичних умінь в учнів у процесі роботи над текстами різних типів.

6. Дібрати й систематизувати відповідні типи стилістичних вправ і завдань.

7. Здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої методики.

Об'єктом дослідження є процес формування стилістичних умінь в учнів початкових класів.

Предмет дослідження – методика формування стилістичних умінь в учнів 3-4 класів у процесі роботи над текстами різних типів.

Робоча гіпотеза дослідження полягало у припущенні: ефективність процесу формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів підвищиться, якщо запропонована методика навчання рідної мови в початкових класах матиме функціонально-стилістичне і комунікативно-діяльнісне спрямування; формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів продукувати зв'язні висловлювання усної і писемної форм мовлення відбуватиметься в процесі сприймання, розуміння й породження текстів усної і писемної форм, різних за стильовими ознаками.

Для реалізації поставлених мети та завдань використовувалися такі **методи:**

теоретичні: аналіз та узагальнення лінгвістичної, психолого-педагогічної, психолінгвістичної і лінгводидактичної літератури з проблеми дослідження; аналіз нормативних документів і підручників з української мови щодо наявності в них орієнтації на формування стилістичних умінь у молодших школярів; теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду

вчителів початкових класів для аналізу стану проблеми в шкільній практиці; зіставлення й узагальнення здобутих даних з метою розроблення критеріїв і визначення рівнів сформованості стилістичних умінь в учнів 3-4 класів; теоретичне обґрунтування засад формування стилістично диференційованого мовлення молодших школярів;

емпіричні: спостереження за навчальним процесом і аналіз уроків української мови в 3-4 класах, бесіди і контрольні зрізи знань зі стилістики; аналіз контрольних зрізових робіт учнів з метою діагностування рівнів сформованості стилістичних умінь, визначення типових стилістичних помилок, причин їх появи в писемному мовленні учнів; педагогічний експеримент, кількісний і якісний аналіз здобутих даних для перевірки ефективності пропонованої методики.

Методологічною основою дослідження є психологічні та психолінгвістичні положення теорії мовленнєвої діяльності про природу і функції мовлення, механізми продукування висловлювання, взаємозв'язок між знаннями, вміннями, навичками; наукові дослідження з лінгвістики тексту та стилістики як важливих розділів мовознавства; провідні ідеї методистів щодо формування мовленнєвих умінь і навичок на комунікативно-діяльнісній і функціонально-стилістичній основах; державні документи про стратегію освіти в Україні, концепції формування національно свідомої мовної особистості.

Наукова новизна дослідження. Експериментально перевірено методику формування стилістичних умінь учнів 3-4 класів у процесі роботи над текстами різних типів; здійснено теоретичне обґрунтування засад формування стилістичних умінь як важливої складової культури мовлення молодших школярів; розроблено критерії і визначено рівні сформованості стилістичних умінь в учнів 3-4 класів; удосконалено типологію стилістичних вправ, здійснено їх систематизацію; подальшого розвитку набула проблема навчання мови й розвитку мовлення молодших школярів на засадах комунікативно-діяльнісного та функціонально-стилістичного підходів.

Практичне значення дослідження визначається його комунікативною спрямованістю і полягає в розробці оптимальної системи навчально-тренувальних вправ і завдань, спрямованих на розвиток мовленнєво-комунікативних умінь на основі аналізу текстів, з метою підвищення рівня мовленнєво-комунікативної підготовки учнів початкових класів. Матеріали роботи можуть бути використані вчителями початкових класів у роботі над формуванням мовленнєво-комунікативних умінь на уроках української мови, а також студентами педагогічного факультету під час педагогічної практики.

Апробація і впровадження результатів дослідження відбувалися на уроках української мови в початкових класах у процесі навчально-педагогічної практики, матеріали роботи обговорювалися на засіданні кафедри теорії та методик початкової освіти, заслуховувалися на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи - сторінки, з них - основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ТЕКСТУ

1.1. Лінгвостилістичні засади навчання рідної мови на функціонально-стилістичній основі

ВИСНОВКИ

Формування стилістичних умінь учнів початкових класів у процесі роботи над текстами різних типів є актуальною проблемою сучасної лінгводидактики, оскільки зазначені вміння є важливою складовою підвищення культури мовлення молодших школярів.

Лінгвістичну основу методики формування стилістичних умінь молодших школярів становлять дані таких розділів мовознавчої науки, як функціональна і практична стилістика, лінгвістика й стилістика тексту, зокрема відомості про текст як комунікативну одиницю найвищого рівня, його ознаки, структуру, основні типи (розповідь, опис, міркування) і стилі (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий); екстралінгвістичні та інтралінгвістичні стилеутворювальні фактори, стилістичні ресурси (засоби) мови, стилістичні норми, якими повинен володіти вчитель.

Результативність роботи з формування стилістичних умінь молодших школярів залежить від урахування основних психолого-педагогічних передумов процесу: а) вікових особливостей учнів, розвитку їхньої емоційної сфери і психічних процесів (мислення, сприймання, уваги, пам'яті тощо); б) психологічних чинників навчання мови (дару слова, чуття мови, інтуїції); в) психолого-педагогічних настанов щодо максимальної активізації

мовленнєво-мисленнєвої діяльності учнів шляхом моделювання різноманітних проблемних мовленнєвих ситуацій, використання проблемно-пошукових завдань, забезпечення мотивації мовлення, застосування ігрових прийомів навчання тощо.

Засвоєння елементів стилістики на уроках української мови в початкових класах має здійснюватися з урахуванням комунікативно-діяльнісного і функціонально-стилістичного підходів, застосування яких надає можливість організувати мовленнєву діяльність учнів на новому рівні, сприяє формуванню в школярів умінь орієнтуватися в завданнях та обставинах мовлення, визначати його адресата і сферу використання; правильно обирати тип і стиль майбутнього висловлювання; свідомо добирати та комунікативно виправдано, стилістично доречно вживати мовні засоби; редагувати, удосконалювати висловлювання.

Ефективність процесу формування стилістичних умінь учнів забезпечується дотриманням поетапності у їх формуванні: від елементарних знань зі стилістики – до первинних (простих) стилістичних умінь, їх переведення в навичку і на цій основі – до формування вторинних (складних) стилістичних умінь. Важливе значення має також реалізація в навчальному процесі свідомого й інтуїтивного підходів (сприймання-розуміння, стилістичного аналізу й наслідування зразкових текстів різних типів і стилів).

Підвищенню ефективності роботи з формування стилістичних умінь учнів сприяє оптимальне поєднання методів і прийомів навчання: застосування в межах пізнавальних і тренувальних методів відповідних їм спеціальних методів і прийомів роботи над текстом, зокрема спостереження над ознаками та мовними засобами текстів різних типів і стилів, їх порівняння; елементарний стилістичний аналіз; стилістичний експеримент; стилістичне конструювання й переконструювання (трансформація); продукування, редагування й удосконалення запропонованих та власних висловлювань різних типів і стилів.

У ході апробації експериментальної методики було встановлено, що для успішного формування стилістичних умінь у молодших школярів оптимальними є такі типи вправ: 1) за змістом програмового матеріалу – лексико-стилістичні, морфолого-стилістичні, синтаксично-стилістичні, власне стилістичні; 2) за характером мисленнєво-мовленнєвих операцій учнів – аналітичні (спостереження, елементарний стилістичний аналіз), аналітико-конструктивні (стилістичний експеримент, редагування й удосконалення), конструктивні (стилістичне конструювання й переконструювання (або трансформація), продуктивно-творчі (продукування власних висловлювань різних типів і стилів). Добір і застосування зазначених вправ мають здійснюватися з урахуванням виучуваного програмового матеріалу, мети й етапу навчання.

Результати експериментального навчання засвідчили, що середній показник якості сформованості первинних стилістичних умінь (високий і достатній рівні) в учнів ЕК вищий у 1,5 раза, ніж в учнів КК, якісний показник сформованості вторинних стилістичних умінь, тобто умінь створювати власні висловлювання різних типів і стилів, виявився вищим на 14,9%, що підтверджує ефективність запропонованої методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асташов Н.А. Условия и возможности функционально-стилистической дифференциации письменной речи учащихся 3 класса. Дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2004. 200с.
2. Бадер В.І. Ознайомлення учнів зі стилістичними різновидами текстів / Початкова школа. 2007. №12. С. 33-37.
3. Бадер В.І. Розвиток зв'язного мовлення школярів: Навч. посібник Київ : ІЗМН, 2007. 92 с.
4. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту: Посібник для вчителів. Київ : Рад. шк., 2006. 104 с.
5. Васильківська Н.А. Методика роботи над засобами зв'язності тексту в початкових класах. Тернопіль, 2011. 204 с.
6. Вашуленко М. С. Авторська концепція підручників з української мови нового покоління для початкової школи / Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]. Київ : Педагогічна думка, 2012. Вип. 12. С. 50–56.
7. Вашуленко М.С. Початкова мовна освіта у контексті реформування загальноосвітньої школи / Розвиток педагогічної і психологічної наук в

- Україні 1992-2002. Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / АПН України. Ч.1. Харків : “ОВС”, 2002. С.322-338.
8. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / [О. Г. Вирда]. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
9. Гудзик І.П. Формування умінь розуміти текст / Рідні джерела. 1999. №3. С. 17-21.
10. Данилова О.П. Роль ситуативно-моделюючих завдань у формуванні мовленнєвої культури учнів / Вивчаємо українську мову та літературу. 2008. № 10. С. 2–7.
11. Державний стандарт базової і повної середньої освіти: постанова КМУ №1392 від 23 листопада 2011 року Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. – URL:http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/
12. Державний стандарт початкової загальної освіти / Початкова школа. 2001. №1. С.28-41.
13. Державний стандарт початкової загальної освіти: постанова КМУ № 87 від 21 лютого 2018 року Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. – URL:http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/
14. Дівакова І.І. Збірник текстів для усних та письмових переказів з української мови. 1-4 класи. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 88 с.
15. Донченко Т.К. Як навчати школярів мовленнєвої діяльності. Київ : Молодь, 2008. 301 с.
16. Иконников С.Н. Стилистическая работа в процессе изучения русского языка: (Содержание и методы обучения). Москва : Педагогика, 2007. 151 с.
17. Иконников С.Н. Функционально-стилистический аспект при изучении стилистики в школе (VII-VIII классы) / Русский язык в школе. 2007. №1. С. 13-19.

18. Інтерактивні методи навчання у практиці роботи початкової школи [упорядник О. В. Стрибна, А. О. Соценко]. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 176 с.
19. Каліш В.А. Функціонально-комунікативний підхід до слова у мовній освіті вчителів початкових класів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2005. 24 с.
20. Капинос В.И. Значение стилистики в практике преподавания родного языка в средней школе / Основные понятия и категории лингвостилистики. Пермь, 2002. С. 83-92.
21. Клочко Н.В. Вчимося складати твори. 2-4 класи. Харків : Країна Мрій, 2007. 48 с.
22. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української. Київ, Вища школа. 2014. 372с.
23. Кожин А.Н., Крылова О.А., Одинцов В.В. Функциональные типы русской речи: Уч. Пособие. Москва : Высш. шк., 2002. 223 с.
24. Кожина М.Н. К основаниям функциональной стилистики. Пермь : Кн. изд-во, 1968. 251 с.
25. Кожина М.Н. Стилистика русского языка. 3-е изд. перераб. и доп. Москва : Просвещение, 2003. 224 с.
26. Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Методичні рекомендації / Авторський колектив : Н.М. Бібік (керівник), О. Я. Савченко, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко та ін. Київ : Початкова школа, 2003. 128 с.
27. Кравчук Д.М. Писемне мовлення учнів 1-3 класів: Посібник для вчителів. Київ : Рад. шк., 2005. 136 с.
28. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови / Початкова школа. 2003. №11. С. 24–26.

29. Лах Н. Удосконалення знань учнів про тексти-описи (Урок розвитку зв'язного мовлення в 4 класі) / Початкова школа. 2007. №11. С. 21-24.
30. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів / Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2004. №1. С.26-30.
31. Лобанчук О. Способи добору літературних та мистецьких творів у процесі мовленнєвого розвитку учнів / Початкова школа. 2007. №12. С. 38-41.
32. Лобчук О.Г., Герлянд О. Ознайомлення школярів з елементами ділового мовлення / Початкова школа. 2008. №1. С. 12-16.
33. Лосева Л.М. Как строится текст / Пособие для учителя. Москва : Просвещение, 2009. 93 с.
34. Львов М.Р. Речь младших школьников и пути ее развития: Пособие для учителей. Москва : Просвещение, 2005. 176 с.
35. Матвеева А. Н. Наблюдения над многозначностью слов в устной речи первоклассников / Речевое развитие младших школьников / Под ред. Н.С. Рождественского. Москва : Просвещение, 2009. С.143-157.
36. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови: Підручник. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
37. Мельничайко В.Я. Граматико-стилістичні помилки та способи їх усунення / УМЛШ. 2013. №3. С. 53-58.
38. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови: Посібник для вчителя. Київ, 2006. 168 с.
39. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови: конструювання, редагування, переклад: Посібник для вчителів. Київ, 2004. 223 с.

40. Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Рожило Л.П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови: Навчально-метод. Посібник. Київ, 2002. 216 с.
41. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко та ін. Київ : Вища шк., 2009. 423 с.
42. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
43. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : метод. реком. для студ. педінститутів та учнів педучилищ: в 2 ч. / [укл. Л.О.Варзацька, Л.М.Шевченко]. Київ : РНМК, 2002. 324 с.
44. Нечай Л.Д. Учнівські твори в початкових класах: Посібник для учителів. Київ : Рад. шк., 2001. 93 с.
45. Ніколаєва Л. Роль виражальних мовних засобів в активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів / Українська мова і література в школі. 2007. №5. С. 19–22.
46. Осадченко І.І. Методика роботи над складанням казок / Обдарована дитина. 2004. №4. С. 39-47.
47. Пашковская Н.А., Иваницкая Г.М., Симоненкова Л.Н. Развитие речи учащихся: Пособие для учителя. Київ, 2003. 199 с.
48. Пентилюк М. І. Робота з стилістики в 4-6 класах: посібник для вчителів. Київ, 2004. 136 с.
49. Пентилюк М.І. Лексико-стилістична робота з дієсловом / Поч. шк. 2003. №2. С. 44-47.
50. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / Укр. мова і літ. в школі. 2009. №3. С.8-10.
51. Пентилюк М.І. Робота з стилістики в 8-9 класах: Посібник для учителів Київ, 2009. 112 с.

52. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Робота над текстом у початкових класах: Посібн. для вчителя. Київ, 2016. 168 с.
53. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн Тернопіль : Навч. книга Богдан, 2000. 248 с.
54. Пономарьова К.І., Вашуленко М.С., Дубовик С.Г. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 4 клас. Київ : Центр навчально-методичної літератури, 2011. 80 с.
55. Пономарьова К.І. Синонїми як засіб увиразнення мовлення молодших школярів / Оновлення змісту форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне : РДГУ, 2002. Вип. 18.
56. Пономарьова К.І. Система лексичних вправ як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів / Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне : РДГУ, 2003. Вип. 26.
57. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. Київ : «Початкова школа». 2006. 429 с.
58. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Rozv_osviti.pdf. Назва з екрану.
59. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. фак-тів. Київ : Абрис, 2007. 416 с.
60. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ, 2012. 176 с.
61. Статівка В.І. Взаємозв'язане навчання видів мовленнєвої діяльності учнів основної школи у процесі підготовки та створення текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)». Київ, 2016. 40 с.

62. Сугейко Л.Г. Наступність і перспективність формування стилістичних умінь в учнів початкових та 5 класів загальноосвітньої школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2001. 225 с.
63. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. Київ : Рад. шк., 1977. Т.3. 670 с.
64. Сучасна українська літературна мова: Підручник для студ. філол. спец. вузів / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін. 2 вид., перероб. і доп. Київ : Вища шк., 2007. 493 с.
65. Ткачук Г.П. Збагачення мовлення учнів експресивною лексикою / Українська мова і література в школі. 2001. № 6. С. 10–13.
66. Хорошковська О.Н. Методи навчання української мови як другої / Рідні джерела. 2000. №3. С.13-21.
67. Хорошковська О.Н. Розвиток мовлення молодших школярів: Посібник для вчителів. Київ, 2005. 96 с.
68. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 2002. 351 с.
69. Шелехова Г.Т. Уроки розвитку зв'язного мовлення в старших класах. Київ : Альфа М, 2006. 36 с.
70. Шиловська О.М. Розвиток у дітей вміння будувати зв'язну розповідь – крок до самопізнання; за ред. Н.В. Чепелевої. Київ : Міленум, 2006. вип.4. С.117-123.
71. Янко Н.О. Принципи формування стилістичних умінь молодших школярів / Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Чернігів, 2009. Вип. 71. С.131–138. (Серія «Педагогічні науки»).